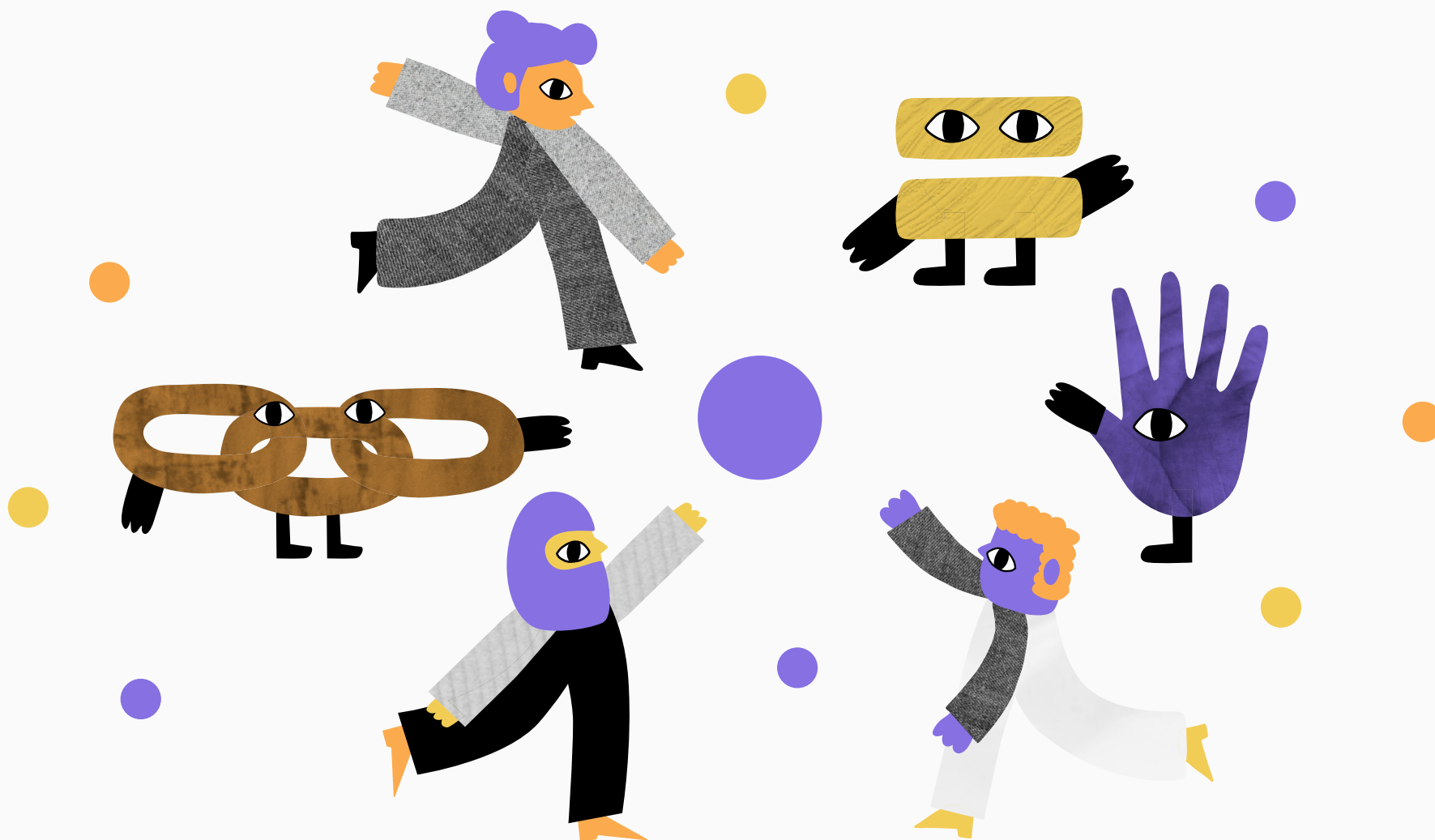

HEZKUNTZA ANTIRRAZISTA ETA DEKOLONIALERA KO

GIDA

HEZKUNTZA ANTIRRAZISTA ETA DEKOLONIALERA KO

GIDA

www.elankidetza.euskadi.eus

Edizioa: 2025eko uztaila

Editorea: eLankidetza – Lankidetzarako eta Elkartasunerako Euskal Agentzia

Egilea: Quinndy Akeju, nigeriar jatorriko komunikatzailea, erizain ikertzaile eta asistentziala, dantzaria eta afroaktibista. AFROCOLECTIVAre sortzaileetako bat eta koordinatzailea, eta afrikarren eta afroondorengoen Euskadiko komunitateko kidea.

Maketazioa: Alaiondo Estudio

Oharra: kontzeptu garrantzitsuen glosarioa dago gidaren amaieran.
Irakurtzea komeni da, kontzeptuak ondo ulertzeko eta irakurketa errazteko.

AURKIBIDEA

1. SARRERA	4
2. ZER DA HEZKUNTZA ANTIRRAZISTA ETA DEKOLONIALA?	5
3. ARRAZAKERIAREN ETA KOLONIALISMOAREN ERREALITATEA HEZKUNTZAN	6
4. ARRAZAKERIAREN ETA KOLONIALISMOAREN INPAKTUA PERTSONEN NORTASUNEAN ETA GARAPENEAN	9
5. HEZKUNTZA ANTIRRAZISTA ETA DEKOLONIALERANTZ AURRERA EGITEKO GOMENDIOAK	10
6. ONDORIOA	13
////////////////////////////////////	
GLOSARIOA	14
PENTSAMENDU DEKOLONIAL ETA ANTIRRAZISTAN SAKONTZEKO BALIABIDEAK	23
BIBLIOGRAFIA	24

1.SARRERA

Gizarteak eraldatzeko ahalmen handieneko tresnetako bat heziketa da. Hain zuzen, justiziaren, berdintasunaren eta errespetuaren balioak susta daitezke hezkuntza-espazioetan. Haatik, Hego eta Iparraldean, hezkuntzak, askotan, botere-egitura historikoak (arrazakeria eta kolonialismoa, kasurako) errepikatzeko mekanismo bat izaten jarraitzen du. Hezkuntza antirrazista eta dekoloniala egungo munduaren premiazko behar bat da, pertsona arrazializatuei eragiten dieten diskriminazio eta indarkeriak eragotzi eta, halaber, arraza-hierarkia eta hierarkia kolonialak betikotzen dituzten narratiba historiko eta kulturalak desegiteko.

Arrazakeria eta kolonialismoa ez dira iraganeko fenomenoak, milioika lagunen egunerokoan eragina duten egitura biziak baizik. Sistema horiek deseraikitze bide bat izan behar du hezkuntzak, etorkizuneko belaunaldiak aniztasunarekin adeitsuagoa den mundu bidezkoago eta inklusiboago batean bizi daitezen. Era horretan, eraldaketaren partaide aktibo diren aldetik, hezkuntza-eragileek zeregina nabarmendu behar da: irakasleak, begiraleak, hezitzaileak eta, oro har, hezkuntza-komunitate osoa.

2.ZER DA HEZKUNTZA ANTIRRAZISTA ETA DEKOLONIALA?

Hezkuntza antirrazista eta dekoloniala ez da ezagutzak transmititzera mugatzen. Aitzitik, arrazakeria eta kolonialismoa betiketzen dituzten gizarte-egiturei kritika sakona egitea ere badakar. Hezkuntza antirrazistak eta dekolonialak hau lortu nahi du:

Arraza eta kultura jakin batzuen menpekotasuna historikoki justifikatu izan duten narratibak desegitea.

Ekitatea eta justizia soziala bultzatzea hezkuntza-sistemaren alderdi guztietan.

Etnia-, kultura- eta arraza-aniztasunarekiko errespetua sustatzea.

Irakaskuntza- eta ikaskuntza-forma antirrazista berriak proposatzea.

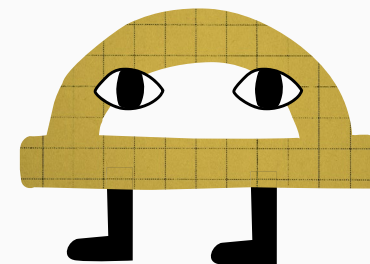
Gida honetan zehar jorratuko dugu zergatik den premiazkoa hezkuntza-ikuspegi hori ezartzea. Horretarako, datuak eta adibide zehatzak ikusiko ditugu eta zenbait gomendio ere emango ditugu.

Gakoa: **Pertsona guztiek jasan dezakete arrazakeria?**

Soziologikoki, ez. Pertsona guztiei dagokie arraza-kategoria bat, baina pertsona arrazializatuak soilik jasaten duten arrazakeria. Arrazakeria botere-sistema bat da, ez irain bat soilik. Pertsona zuriak diskriminatuak izan daitezke, baina ezin dira egituraz arrazializatuak edo zapalduak izan larruazalaren koloreagatik.

Adibidea: pertsona zuri batek irainak paira ditzake gehiengoa zuria ez den herrialde batean. Hala ere, mundu-mailan boterea duen talde bateko kide izaten jarraitzen du. Pertsona beltz batek egiturazko diskriminazioa jasan dezake nahiz eta Espainiako estatuan jaiozko herritarra izan.

3. ARRAZAKERIAREN ETA KOLONIALISMOAREN ERREALITATEA HEZKUNTZAN

ARRAZAKERIARI ETA DESPAREKOTASUNEI BURUZKO DATU ESTATISTIKOAK

Munduko bazter askotan, desperekotasun sozialaren kausa nagusietako bat arrazakeria da oraindik ere. Jarraian, errealitate hori adierazten duten datu batzuk ikusiko ditugu:

AEBn, ikasle zurien aldean, afro ikasleek probabilitate bikoitza dute ikasketetan huts egiteko edo eskolatik kanporatuak izateko. Hezkuntza-sisteman egiturazko arraza-diskriminazioa dagoela aditzera ematen du horrek. Ez da gatazka-maila handiago baten edo jokabide txarraren ondorio. Aldiz, **zuriak ez diren ikasleen jokabidea interpretatu eta zigortzeko** moduak eragiten du. Hona hemen jokabidea desberdin interpretatzen dela erakusten duen adibide bat: ikasle zuri bat geldirik ez badago, “energia handia” duela edo “jakin-mina” duela pentsa daiteke; berdin jokatzen duen ikasle beltz bat, berriz, “oldarkor” edo “arriskutsu” gisa etiketatu daiteke.

Hona hemen irakasleen alborapen batzuk, ildo berekoak:

- **Itxaropen akademiko txikiagoak:** Irakasle zuriek **afro ikasleengandik gutxiago espero** izateko joera dute. Eta horrek eragina du irakasteko moduan, eskaintzen diren aukeretan eta ikasleen jarduera ebaluatzeko moduan.
- **Zelatan egotea eta zigortzea neurri handiagoan:** Ikasle beltzak neurri handiagoan **zelatatzen** dira, eta jokabideak gogorrago zigortzen dira, bereziki desafiatzailatzat hartzen badira. Esate baterako, neska beltzak maiz hipersexualizatzen dituzte, baita zigortu ere, mintzatzen diren edo janzten diren moduagatik.
- **Deshumanizazio sinbolikoa:** Estereotipo arrazisten barruan, afro neska-mutilak zuriak baino “helduago” edo “arriskutsuago” gisa ikusteko joera dago. **Heldu bihurtzeko** modu bat da hori, eta eskolan kriminalizatzea sustatzen du.

Erresuma Batuan, Runnymede Trust erakundeak egindako azterlan batean agerian geratu zen munduko gehiengoaren barruan dauden ikasleek eliteko unibertsitateetara sartzeko aukera gutxiago dituztela eta diskriminazioarekin lotutako oztopoak topatzen dituztela onarpen-prozesuan eta hezkuntza-erakundeen barruan jarraitzeko bidean.

Espainiako estatuan, hezkuntzan dagoen arrazakeriak ondorio larriak ditu ikasle arrazializatuen artean. Zehazki, diskriminazioa, eskola-segregazioa eta uzte-tasa handiagoa pairatzen dituzte. Ikasleen % 50ek baino gehiagok arrazakeria-egoerak jasan ditu ikasgelan, eta kasu asko baliabide gutxiko ikastetxe publikoetan gertatzen dira. Curriculumak aniztasuna eta historia koloniala ezkutatzeko ditu, eta ez dago ordezkartza arrazializaturik irakasleen artean eta unibertsitatean. Desparekotasun horiek ondorioak dituzte ikasle arrazializatuen autoestimuan, errendimenduan eta etorkizuneko aukeretan. Nahiz eta ekimenak egiten diren noizean behin, politika antirrazistak ez dira aski oraindik.

Kataluniako SOS Arrazakeriaren (2022) txosten batean, irakasleen diskriminazioa salatu zen haur migratzaileen aurka, eta **diskriminazioa zolia, baina iraunkorra** dela adierazten da, ikasle arrazializatuen kontrako aurreiritzi eta estereotipoetan oinarrituta.

Arrazakeriaren eta Xenofobiaren Espainiako Behatokiak (Oberaxe)

identifikatu duenez, Espainiako estatuko herritar migratuek egiturazko arrazakeria pairatu dute azken bi hamarkadetan, hezkuntzan eta lanean. Hezkuntzari dagokionez, horrek esan nahi du ikasle arrazializatuak baliabide gutxiko ikastetxeetan kontzentratuak daudela, auzo baztertuetan, non eskola-porrotaren tasa eta uzte-tasa handiagoak diren.

Espainiako arraza- eta etnia-diskriminazioari buruzko inkestan (2020)

ezagutzera eman zen Espainiako ikasle afroondorengoen eta ijitoen ehuneko handi batek diskriminazioa jasan duela hezkuntza eskuratzeko eta eskola-jardueretan parte hartzeko. Herritar ijitoen kasuan, DBH amaitu aurretik % 40k eskola uzten duela dokumentatu da. Uzte-tasa hori batezbesteko nazionala baino askoz handiagoa da.

Ordezkaritza kultural eta historikoari dagokionez, Espainiako eskola-curriculumak batik bat eurozentrikoa izaten jarraitzen du. Alegia, komunitate indigena eta afroondorengoen historia eta kultura ez da behar bezala jorratzen ikasketa-programetan. Madrilgo SOS Arrazakeriak **“Aprendiendo racismo. Racismo estructural en los libros de texto”** txostena argitaratu zuen **2018an** (Arrazakeria ikasten. Egiturazko arrazakeria testuliburuetan). Horren arabera, Historia eta Literaturako testuliburuetan ez dira ia agertzen herri indigenen, afrikar herrien eta abarren ekarpenak, ezta haien erresistentziaren historia eta kolonialismoaren aurkako borroka ere.

Espainiako Unicefek egindako azterketa batean (**2020**) ikusi zen Europakoak ez diren herri eta kulturek bazterrekoak izaten jarraitzen dutela bigarren hezkuntzako eta unibertsitateko curriculumean, eta horrek indartu egiten du aipatu komunitateak ezkutaturik egotea Espainiako gizartean.

EUSKADIKO DATUAK

Euskadin, [Ikusguneren](#) (2022) eta [Gipuzkoako SOS Arrazakeriaren](#) (2021) txostenek ohartarazten dute egiturazko arrazakeria dagoela ikasgeletan, bereziki haur ijito, afrikar eta Abya Yalakoen aurka. Txosten horietan agerian uzten da diskriminazio-bizipenak ez direla isolatuak, baizik eta dena zeharkatzen duen **desparekotasun sistematiko** baten adierazpena, antolaketa instituzionalarekin hasi eta ikasgeletako eguneroko harremanekin buka. Arazorik larrienetako bat da ikastetxe askotan **ez daudela protokolo antirrazista argiak**. Hortaz, arrazakeria-egoeretan (iruzkinak, bazterketa, iseka, tratu desberdina, estereotipoak...), **ez dago erantzun instituzional egokirik**. Horrenbestez, zigorgabetasuna dago eta indarkeria horiek onargarriak edo “normalak” direlako mezua indartzen da. Gainera, salbuespenak salbuespen, **irakasleek ez dute antirrazismoari edo kulturarteko ikuspegi kritikoei buruzko trebakuntza espezifikorik jasotzen**. Hala, jardunbide arrazista esplizituak eta zoliak identifikatzeko, zalantzan jartzeko eta eraldatzeko gaitasun mugatua dute. Aldi berean, horrek **curriculum eurozentrikoak** errepikatzea sustatzen du: herri arrazializatu eta migratzaileen historiak, jakintzak eta ahotsak ezkututzen dira, eta ez da ikasleen benetako aniztasuna islatzen.

Testuinguru horretan, ikasle arrazializatuak desparekotasuna aurkitzen dute aurrez aurre, tratuan edo itxaropen akademikoetan. Are gehiago, **deslegitimazio sinbolikoa** pairatzen dute, eta horrek eragina du haien autoestimuan, zerbaiten parte izateko zentzuan eta hezkuntza-ibilbidean. Adibidez, neska-mutil ijitoei etiketa negatiboak esleitzen zaizkie sarritan, jardueretatik at uzten dituzte edo indartze-programetara bideratzen dituzte

sistematikoki, benetako errendimendua alde batera utzita. Antzeko zerbait gertatzen da Afrikako edo Abya Yalako ikasleekin: **itxaropen txikiak, zelatan egotea neurritz kanpo edota irakasleen mesfidantza jasaten dituzte maiz**.

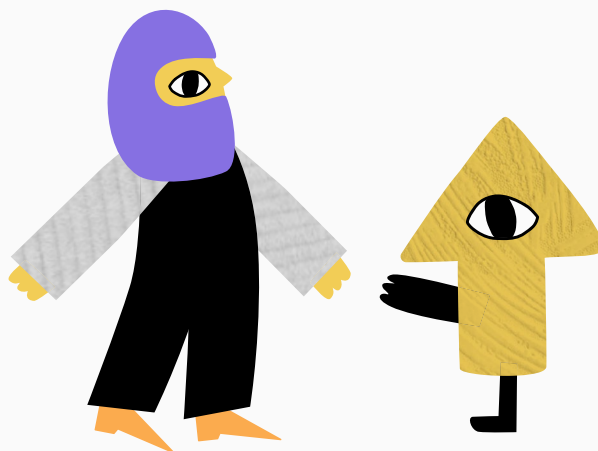
Euskadin, duela gutxiko datuek are hein handiagoan indartzen dute premia: [Gorrito Delituen Euskal Behatokiaren](#) arabera, erregistratu diren gorrito-delituen % 50en baino gehiagoren arrazoiak arrazistak edo xenofoboak dira. Bestalde, nola Euskadiko SOS Arrazakeriak hala Ikusgunek ohartarazi dute gorrito-diskurtsoek gora egin dutela sare sozialetan eta hedabideetan, baita arrazakeria instituzionalak ere, hezkuntzan, osasungintzan eta administrazioan. Horren aurrean ezin da entzungor egin, askotarikoa eta plurala izan nahi duen komunitate batean.

Hezkuntzako arraza-desparekotasunak nabarmendu ez ezik, datu horiek adierazten dute, orobat, hezkuntzak aurre egin behar diela alborapen eta egitura zapaltzaile horiei. Hezkuntzan, ikasle arrazializatuak desparekotasun argi eta garbia pairatzen dutela bistan da, eta datuek agerian jartzen dute hezkuntza antirrazista eta dekoloniala presazko beharra dela. Estatistikei jarraikiz, egungo hezkuntza-sistemak desparekotasun sozioekonomikoak errepikatzen ditu, eta, horrez gain, egiturazko arrazakeria betikotzen du, zuzeneko eta zeharkako diskriminazioa, curriculumeko edukietako ordezkartzarik eza eta hezkuntza- eta lanbide-aukerak eskuratzeko oztopoak baliatuz. Azken batez, elkarrekin bizi, hezi eta harremanak izateko beste forma batzuk irudikatu eta praktikatu ditzakegun hezkuntza-espazioak sortzeko premia dago. Lehen urratsa desikastea da.

4.ARRAZAKERIAREN ETA KOLONIALISMOAREN INPAKTUA PERTSONEN NORTASUNEAN ETA GARAPENEAN

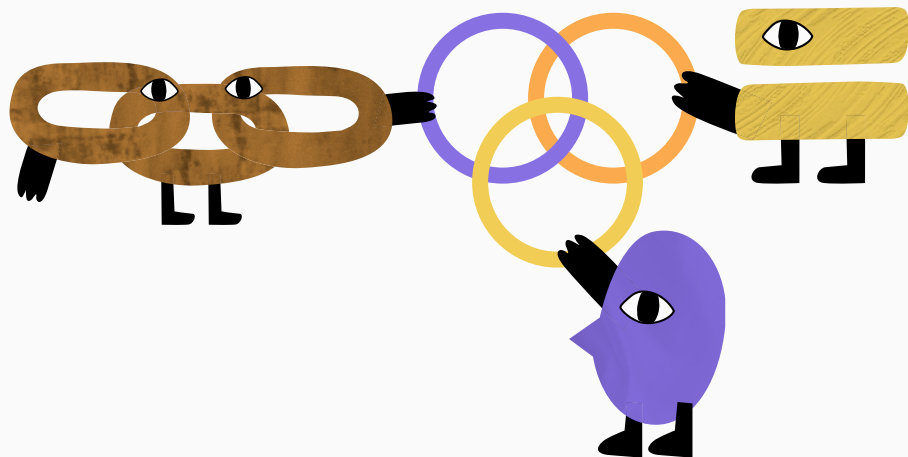
Aukeretan ez ezik, egiturazko arrazakeriak eta narratiba kolonialek inpaktu sakona dute pertsona arrazializatuen nortasunean eta ongizatean ere. Munduko leku askotan, curriculuma ikuspegi eurozentrikotik sortu da: munduko gehiengoaren herrien eta kulturen ezagutzak baztertzen ditu. Alborapen horrek talde horien ordezkaritza mugatzen du, eta, gainera, estereotipoak eta aurreiritziak barneratzea sustatzen du. Ondorioz, horrek guztiak eragina du ikasle horien autoestimuan eta konfiantzan.

Emaitzak argi daude: komunitate arrazializatuetaiko gazteak alienatuta, baliorik gabe eta ahotsik gabe senti daitezke beren hezkuntza-prozesuetan. Bestalde, ikasgeletan dagoen arrazakeriak desabantailen zikloa betikitzen du. Izan ere, hezkuntza ekitatiboa eskuratu ezin bada, enplegurako, partaidetza zibikorako eta garapen pertsonalerako aukera gutxiago daude. Erronka horiei aurre egiteko, ezarri behar den hezkuntza-ikuspegiak kultura- eta arraza-aniztasuna aitortu behar ditu hezkuntza-maila guztietan, baita balioa eman eta sustatu ere.

5. HEZKUNTZA ANTIRRAZISTA ETA DEKOLONIALERANTZ AURRERA EGITEKO GOMENDIOAK

Hezkuntza antirrazista eta dekoloniala eraikitzeko, ikuspegi holistiko eta eraldatzailea behar da, hezkuntza-eragile guztiak barnean hartzen dituen: agintariak, irakasleak, denbora libreko hezitzaileak, komunikatzaileak, ikasleak eta familiak. Jarraian, gomendio garrantzitsu batzuk aurkeztuko dira:

1

Curriculumeko edukiak berrikusi eta aldatzea

Hezkuntza antirrazista eta dekoloniala eraikitzeko urratsik garrantzitsuenetako bat curriculumeko edukiak berrikusi eta aldatzea da.

- **Askotariko ikuspegiak txertatu behar dira:** munduko gehiengoaren ekarpenak, historia eta jakintzak curriculumean sartzea.
- **Mito kolonialak desegin behar dira:** kolonialismoa goستن duten eta munduaren ikuspegi eurozentrikoa aurkezten duten narratiba historikoak birplanteatzea. Eurozentrismo akademikoa (zer jakintzak balio duten eta zeinek ez) eta erlijiosoa (kristautasuna beste ezein erlijioen gainean) ere horren barruan daude.
- **Pentsamendu kritikoa sustatu behar da:** ikasleak adoretzea, kontakizun hegemonikoak zalantzan jartzeko eta botere-egiturak modu kritikoan ulertzeko.

2

Antirrazismoan trebatzea

Irakasleak, begiraleak, hezitzaileak eta hezkuntza-komunitate osoa eragile giltzarri da hezkuntza eraldatzeko prozesuan. Hezkuntza antirrazista eta dekoloniala eraginkorra izan dadin, eragileek trebakuntza espezifikoak jaso behar dute. Besteak beste:

- **Aniztasuna kudeatzeko abileziak garatzea:** espazio inklusiboak sortzeko tresna pedagogikoak ematea hezitzaileei, ikasle guztiek balioa ematen dietela eta errespetatzen dituztela sentitzeko.
- **Irakasle arrazializatuen erabakiak kontuan hartu eta lehenestea.**
- **Arrazakeriari eta kolonialismoari buruzko sentsibilizazio-tailerrak:** irakasleak arrazakerian, kolonialismoan eta kultura-aniztasunean trebatzea, ikasgeletan aurreiritziak eta estereotipoak identifikatu eta lantzen laguntzeko.

Adibidez:

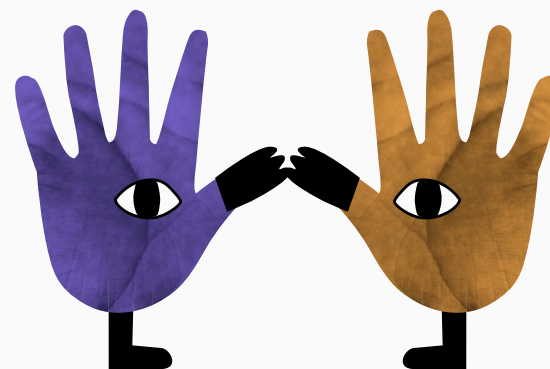
Mespretxuzko hizkera edo hizkera iraingarria: hitz peioratiboak edo irain arrazistak erabiltzea. Esate baterako, moroa, sudaka, negrata, pantxito, etab. estereotipoak indartzen dituzte eta pertsona arrazializatuak mendean kokatu eta deshumanizatzen dituzte.

Estereotipoak eta orokortzeak: "ijitoak horrelakoak dira", "beltzak oso indartsuak dira", "txinatarrek dena kopiaitzen dute"... Horrelako esaldiak aurreiritziak naturalizatzen dituzte eta talde bakoitzaren aniztasuna ezabatzen dute.

Hizketa baztertzalea edo etnozentrikoa: "hemengoak izatea" zuria, europarra eta kristaua izatea dela pentsatzea. "Nongoa zara? Baina nongoa benetan". Euskadin sortu edo hazi diren baina zuriak ez diren pertsonak beti atzerritarrak balira bezala tratatzea arrazista da.

Karga arrazista duten metaforak edo esamoldeak: "trabajar como un negro" (buru-belarri lan egitea), "merkatu beltza", "zerrenda beltza", "no hay moros en la costa" (ez dago arriskurik)... Esamolde horiek esklabotzarekin, kriminalizazioarekin edota zelata egitearekin oso lotuta daude.

Ezkutatzea: pertsona arrazializatuak hezkuntza-materialetan, hedabideetan edo diskurtso publikoetan ez aipatzea edo ez agertzea. Aniztasunari edo intersektionalitateari buruz hitz egitea arraza- edo etnia-aniztasuna argi eta garbi sartu gabe.

3

Komunitateen partaidetza sustatzea

Hezkuntza antirrazista eta dekoloniala eraginkorra izateko, komunitate arrazializatuek hezkuntza-prozesuen protagonista izan behar dute nahitaez. Ondorioz:

- **Familiei eta komunitateei entzun behar zaie:** elkarriketa- eta elkarlan-espazioak sortzea eskolen eta etnia- eta arraza-komunitateen artean, haien beharrak eta ikuspegiak aintzakotzat hartzen direla ziurtatzeko.
- **Ikasle arrazializatuei laguntzea:** arraza-diskriminazioa pairatzen duten ikasleentzako tutoretza-programak ezartzea, baita orientabideak eta laguntza emozionala emateko programak ere. Era horretan, kezkak adierazi eta nortasuna indartzeko espazio seguru bat izango dute.

4

Hezkuntza-espazioen dekolonizazioa sustatzea

Hezkuntzaren barruan, dekolonizazioak aldaketa gehiago dakartza, curriculumaz gain. Hain zuzen, hezkuntza-egiturak eta -jardunbideak ere berrikusi behar dira.

- **Munduko gehiengoaren ezagutzari balio handiagoa eman behar zaio:** beste ezagutza-sistema batzuk aitortzea eta horrelakoei balioa ematea, ezagutza akademiko eurozentrikoaz harago.

- **Diziplina-jardunbideak birplanteatu behar dira:** zuriak ez diren ikasleei neurritz kanpo eragiten dieten zigor-estrategiak aldatzea eta metodologia inklusibo eta lehengoratzailen alde egitea.

5

Ebaluazioa eta etengabeko jarraipena

Hezkuntza-politikak eta -jardunbideak benetan eraginkorrak izan daitezen, jarraipena eta ebaluazioa egin behar dira etengabe.

- **Aurrerapausoak monitorizatzea:** ebaluatzea nolako inpaktua duten aldaketek komunitate arrazializatuek hezkuntza eskuratzeko aukeran eta hezkuntza-sistemako arrakastan.
- **Estrategiak doitzea, beharren arabera:** hezkuntza-programa eta -politiketan doikuntzak egitea aldian-aldian, ebaluazioen ondoriozko ebidentzietan oinarrituta.

6.ONDORIOA

Behar morala izateaz gain, hezkuntza antirrazista eta dekoloniala behar da gizarte bidezkoagoak eta ekitatiboagoak eraikitzeko. Hartara, hezkuntza-eragile guztiek aniztasuna, errespetua eta ekitatea sustatzen dituen ikaskuntza-ingurune bat sortzeko konpromisoa hartu behar dute. Hori da aurrera egiteko modu bakarra, gure hezkuntza-erakundeetan eta, azkenean, gure gizarteetan arrazakeria eta kolonialismoa desagertzeko modu bakarra.

GLOSARIO

ANTIRRAZISTA ETA DEKOLONIALA

AbyaYala

Kuna jatorriko terminoa. Kuna Panama eta Kolonbia artean dagoen eskualdeko herri indigena bat da. Terminoak esanahi hau du: “heldutasun beteko lurra” edo “lur bizia”. Herri indigenek alternatiba gisa proposatu zuten, europar kolonizazioaren ostean inposatutako Amerika izenaren orde. Abya Yala erabiltzea erresistentzia sinboliko eta politikoko ekintza bat da, eta kontinenteko jatorrizko herrien subiranotasuna, aniztasuna eta memoria aitortzen ditu.

- *Adibidea: Abya Yalako mugimendu sozialei buruz hitz egitea, Latinoamerikakoak direla esan beharrean. Era horretan, borroka indigenak erdigunean kokatzen dira eta hizkuntzaren esparru kolonialak zalantzan jartzen dira.*

Afrofeminismoa

Emakume beltz-afrikarrek jasaten dituzten zapalkuntza espezifikoak ikusgai jartzen dituen eta horiei aurre egiten dien mugimendua, borroka antirrazistak eta feministak uztarturik.

- *Adibidea: emakume beltzenganako indarkeria espezifikoak salatzea eta haien protagonismoa sustatzea botere-eremuetan.*

Antirrazismoa

Arrazakeria-forma guztiak identifikatu, zalantzan jarri eta desagitea bilatzen duten ekintza, jarrera eta jardunbideen multzoa. Berdintasuna eta arraza-justizia sustatzen ditu.

- *Adibidea: herri arrazializatuen historia eta kultura sartzen dituzten hezkuntza-politikak ezartzea.*

Arraza

Arrazak ez du oinarri biologikorik: zientifikoki ez daude elkarren artean desberdinak diren giza arrazak. Hala ere, arrazaren kontzeptua sozialki eta historikoki eraiki zen botere-hierarkiak justifikatzeko kolonialismoan zehar. Larruazalaren kolorea, jatorria eta kultura oinarritzat hartuta, pertsonak sailkatu egin zituzten, nagusitasun zuriaren logika finkatzeko. Nahiz eta biologikoki arrazarik ez egon, pribilegioak eta zapalkuntzak antolatzen dituen kategoria sozial baten gisara dihardu arrazak. Alegia, arrazak kontzeptu sozial gisa existitzen dira.

- *Adibidea: pertsona zuri gisa hautemanda izatea legitimitate, segurtasun, eskubide eta aukera gehiagorekin lotu ohi da.*

Arrazakeria

Egiturazko zapalkuntza-sistema historikoa, pertsonak arraza-eraikuntza sozialen arabera hierarkizatzen dituen. Arrazakeria ez da benetako desberdintasun biologikoen ondorio. Aitzitik, **europar kolonialismoan zehar sortu zuten**, afrikar herriak esklabo bihurtzea, lurralde indigenak inbaditzea eta Hegoaldeko baliabideak ustiatzea justifikatzeko. Orduz geroztik, aldatzen joan da eta instituzionalizatu egin da: legeak, diskurtsoak, hezkuntza-jardunbideak, hedabideak eta harreman sozialak. Arrazakeria ez da banakako jarrera hutsa; aldiz, **mundu-mailako desparekotasun-ordena** bat da, zuri gisa hautematen direnei pribilegioak ematen dizkiena eta pertsona arrazializatuak zapaltzen dituen.

- Adibidea: pertsona beltzek zuriek baino zailtasun gehiago izatea pisu bat alokatzeko edo ongi ordaindutako enplegu bat lortzeko ez da kasualitatea, ezta zorte txarra ere: egiturazko arrazakeria da, erro kolonialak dituen. Arrazakeria lau esferatan laburtu daiteke.

Egiturazko arrazakeria

Gizartea errotik antolatzen duen botere-sistema da, pribilegioak eta zapalkuntzak arraza-kategorien arabera banatzen dituen. Ez da ekintza edo erakunde bakar batean ikusten, esfera sozial guztiak zeharkatzen baititu: hezkuntza, osasuna, etxebizitzak, hedabideak, justizia, kultura, enplegua. Gainera, oso antzeko adierazpideak ditu mendebaldeko herrialdeetan eta, hortaz, arrazakeria egiturazko esperientzia bat da.

- Adibidea: pertsona arrazializatuek, beltzek, ijitoek eta migratzaileek bereziki, pobrezia pairatu, langabezian egon edo lan-prekarietatea jasateko probabilitate handiagoa dute. Ez da kasualitatea, baizik eta eskubideak baldintza berberetan eskuratzeko aukeratik at sistematikoki uzten dituen egitura historiko baten emaitza.

Arrazakeria instituzionala

Desparekotasunak eta arraza-diskriminazioa betikotzen dituzten jardunbide, arau eta egiturak, erakundeen barruan (ikastetxeak, polizia, osasun-zerbitzuak...). Estatuko erakunde ofizialek errepikatzen duten arrazakeria da; esate baterako, ikastetxeek, osasun-sistemak, poliziak, gizarte-zerbitzuek eta atzerritarren sistemak. Pertsona arrazializatuei kalte egiten dieten araudi, jardunbide, ez-egite eta erabakien bitartez adierazten da.

- Adibidea: Atzerritarren Legeak administrazio-egoera erregularizatzea edota oinarrizko zerbitzuak edo eskubideak eskuratzea eragozten die milaka laguni, nahiz eta urteak daramatzaten herrialdean bizitzen eta lan egiten. Beste adibide batzuk ere badaude: irakasle arrazializaturik ez egotea edo eskola-curriculumean askotariko edukiak ez izatea. Horrek munduaren ikuspegi zuria eta eurozentrikoa betikotzen du, baita irakasleen artean aniztasunik ez egotea ere, edo ikasle arrazializatuei hezkuntza eskuratzea zailtzen dieten protokoloak egotea.

Pertsonen arteko arrazakeria

Pertsonen artean egunerokoan gertatzen diren interakzioetan islatzen da: iruzkin laidogarriak, estereotipoak, isekak, irainak, mehatxuak edo indarkeria esplizitua.

- Adibidea: ikastetxe bateko jolastokian, ikaskideek “mairu nazkagarri” deitu diote saharar haur bati, eta irakasleek ez dute esku hartu. Edo pertsona beltz bat denda batera sartu da, eta segurtasun-langileak atzean ditu, “lapurtzen badu ere”.

Arrazakeria barneratua edo arraza-trauma

Pertsona arrazializatuek diskurtso, estereotipo edo hierarkia arrazistak barneratzen dituztenean gertatzen da. Horren eraginez, gutxiago balio dutela pentsatzen hasten dira, edo egokitu egin behar dutela, zuritu edo norbere nortasuna baztertu, onartuak izateko. Azken buruan, defentsa-mekanismo bat da, arrazakeriaren eraginpean modu kronikoan egoteagatik.

- Adibidea: nerabe latino batek azentuarekin hitz egiteari utzi dio edo jatorrizko kulturaz hitz egitea saihesten du, baztertuko duten edo barregarri utziko duten beldurrez. Pertsona beltz batek beste beltz batzuk arbuizatzen ditu bikotekide gisa, balioari edo edertasunari buruz barneratu dituen aurreiritzien ondorioz.

Arrazializazioa

Prozesu sozial honen bitartez, arraza-esanahiak esleitzen zaizkie pertsona edo taldeei. Era horretan, aurreiritzietan oinarritutako nortasunak eta kategoriak eraikitzen dira.

- *Adibidea: larruazal iluna duten guztiak atzerriartzat jotzea, nazionalitatea ezein dela ere.*

Arraza-kapitalismoa

Kontzeptu honek azaltzen du arrazakeria eta sistema kapitalista elkarri lotuta daudela talde arrazializatuak esplotatzeko eta desparekotasunak mantentzeko. Arrazakeria ez da kulturala edo soziala soilik; aitzitik, metaketa ekonomiko desparekoa elikatzeke tresna bat ere bada.

- *Adibidea: pertsona arrazializatuak langile merke eta prekarizatu gisa, nekazaritzan, garbiketan edo eraikuntzan, adibidez.*

Arraza-segregazioa

Espazio sozialetan, hezkuntza-espazioetan edo lanean de facto gertatzen den arraza-bereizketa.

- *Adibidea: ikasle migratzaileak ikastetxe publikoetan kontzentratzen dira neurri handian, eta itunpeko ikastetxeetan zuriak dira nagusi.*

Dekolonialitatea

Kolonialismoak inposatutako egiturak eta ezagutzak desegin nahi dituen ikuspegi kritikoa. Horretarako, jatorrizko herrien eta herri arrazializatuen jakintzak eta jardunbideak berreskuratu nahi dira.

- *Adibidea: ezagutza-sistema indigenak eta afroondorengoenak txertatzea hezkuntzan.*

Dekolonizazioa

Mendekotasun koloniala hautsi eta autonomia, nortasuna eta jakintza propioak berreskuratzeko prozesu politiko, kultural eta epistemologikoa.

- *Adibidea: lurraldeak eta hizkuntzak berreskuratzea aldarrikatzen duten mugimendu indigenak.*

Epistemizidioa

Herri kolonizatu eta arrazializatuen ezagutzak, jakintzak eta mundua ulertzeko moduak sistematikoki suntsitzea edo ezkutatzea.

- *Adibidea: Afrikako edo Latinoamerikako jatorrizko filosofiak eta zientziak eskola-curriculumetatik at uztea.*

Etnozentrismoa

Norbere kultura hobea dela pentsatzeko eta beste kultura batzuk epaitzeko neurri gisa erabiltzeko joera.

- *Adibidea: besteren jarduera kulturalak gutxiestea "atzeratuak" edo "okerragoak" direla uste delako*

Ez-izatearen lekua

Kontzeptu hau Frantz Fanon filosofoak taxutu zuen, arrazakeriak eta kolonialismoak egituratutako gizarteetan pertsona arrazializatuak duten posizioa deskribatzeko. "Ez-leku" horrek deshumanizazioa, ezkutatzea eta mendekotasuna dakartza. Subjektu arrazializatua gizaki gisa dagokion aitortzen betetik at bizi da, modernitate kolonialaren esparruetan.

Hauskortasun zuria

Pertsona zurien erreakzio emozionala (defentsazkoa edo oldarkorra), arrazakeria aurrez aurre jartzean.

- *Adibidea: irakasle zuri bat samindu egiten da ikasle arrazializatuak materialetan aniztasuna falta dela kritikatzeko dutenean.*

Ijitoofobia

Ijitoenganako arrazakeria- eta diskriminazio-forma espezifikoa. Kultura- eta etnia-aurreiritzietan oinarritutako estereotipoak, bazterkeria soziala eta egiturazko indarkeria eragiten ditu. Fobia arrazializatu horrek herri ijitoaren bazterketa historikoa errepikatzen du.

- *Adibidea: etxebizitza edo enplegua ukatzea ijito bati, jatorri etnikoagatik.*

Interseksionalitatea

Esparru teoriko eta metodologikoa, kategoria sozialak (arrazaz, sexua, klasea, sexualitatea, desgaitasuna, etab.) nola gurutzatzen eta lotzen diren aztertzen duena, zapalkuntza- edo pribilegio-forma konplexu eta espezifikoak sortzeko. Kimberlé Crenshaw sortu zuen terminoa.

- *Adibidea: emakume migratzaile arrazializatu batek bestelako diskriminazioa jasan dezake aldi berean, sexuaren, arrazaren eta administrazio-egoeraren ondorioz.*

Islamofobia

Musulmanen edo musulman gisa hautematen direnen kontrako jarrerak, aurreiritziak eta diskriminazioak. Estereotipo negatiboekin, beldur irrazionalarekin eta bazterkeria sozialarekin lotuta dago, eta arrazakeriarekin eta xenofobiarekin gurutzatu ohi da.

- *Adibidea: hiyaba erabiltzeko eskubidea debekatzea edo norbait estigmatizatzea erlijio musulmanagatik.*

Kolorismoa

Arrazaz- edo etnia-komunitate baten barruan, larruazalaren tonuan oinarritutako diskriminazioa. Tonu argienek ilunenek baino pribilegio gehiago izan ohi dituzte.

- *Adibidea: zenbait testuingurutan, larruazala argiagoa duen norbait "erakargarriago" edo "trebeago" gisa hautematen da, larruazal ilunagoko norbaiten aldean.*

Menderatze zuria

Pertsona zuriek erakundeak kontrolatzea egituraz.

- *Adibidea: unibertsitatean irakasle arrazializaturik ez egotea.*

Mikroerasoak

Pertsona arrazializatuenganako mespretxua, bazterketa edo diskriminazioa transmititzen duten eguneroko iruzkin, keinu edo jarrera zoliak.

- *Adibidea: pertsona arrazializatu bati "nongoa zara benetan?" galdetzea behin eta berriz.*

Misogynoir

Moya Baileyk sortutako terminoa, emakume beltzen pairatzen duten arrazakeria eta sexismoaren intersektzio espezifikoa deskribatzeko. Emakumeenganako mespretxua eta arraza-zapalkuntza konbinatzen dituen indarkeria- eta diskriminazio-forma bat da.

- Adibidea: emakume beltzak sexualizatzen edo deshumanizatzen dituzten estereotipoak, haien ahotsak eta bizipenak ezkutatzen dituztenak.

Munduko gehiengoa

Termino honek mundu eurozentratuaren sistemak historikoki kolonizatu, arrazializatu eta txirotu dituen herriak aldarrikatzen ditu. Nahiz eta mende baldeko herrialdeetan "gutxiengo" esaten zaien, munduko herritarren gehiengoa dira egiatan. Kontzeptu horrek hautsi egiten du zuriak ez diren pertsonak bazterrekotzat jotzen dituen narratiba, eta planetan duten zentralitate demografiko, politiko eta kulturala ikusgai egiten du.

- Adibidea: "gutxiengo etnikoak" esan beharrean munduko gehiengoko ikasleak aipatzen badira, haien aniztasuna eta duintasuna aitortu egiten da, bazterreko leku batera mugatu beharrean.

Nagusitasun zuria

Pertsona zuriak arauzkoak, hobeak edo abilagoak balira bezala kokatzen dituen sistema.

- Adibidea: ezagutzarik onena Europako unibertsitateek soilik dutela pentsatzea.

Pribilegio zuria

Gizarte arrazistetan zuri gisa hautemanda izateko egiturazko abantaila.

- Adibidea: pertsona zuri bat denda batean zehar ibil daiteke inor zelatan egon gabe; pertsona beltz bati, ordez, jarraitu egiten diote, segurtasunagatik.

Tokenismoa

Pertsona arrazializatuak espazioetan sartzeko azaleko jarduera, aniztasuna dagoelako itxura emateko. Aitzitik, ez zaie benetan boterarik ematen eta ez dira egiturak aldatzen.

- Adibidea: pertsona arrazializatu bat kontratatzea kuota betetzeko bakarrik, erabakietan benetan parte hartu gabe.

Whitewashinga (zuritzea)

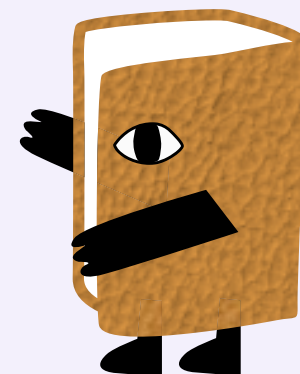
Pertsona arrazializatuen historia, kultura edo irudikapena txikiagotu, ezkutatu edo aldatzea, estandar zurien arabera "onargarriagoa" izateko.

- Adibidea: herri kolonizatuen ekarpena ezabatzen edo txikiagotzen duten bertsio historikoak.

Xenofobia

Atzerritarren beldur izatea, haiek baztertzea edo diskriminatzea, nazionalitateagatik edo jatorriagatik.

- Adibidea: kontrako jarrerak euskaldunen, katalanen edo errefuxiatuen aurka.

PENTSAMENDU DEKOLONIAL ETA ANTIRRAZISTAN SAKONTZEKO BALIABIDEAK

// AFROCOLECTIVA

// IKASTAROA: Descolonización del conocimiento y descolonización de los paradigmas de la economía política (2013) Análisis conceptual del racismo

// *Discurso sobre el colonialismo* (1950) Aimé Césaire

// *Hija del camino* (2019) Lucía Asué Mbomío Rubio

// MINORIAS (2020) Desirée Bela-Lobedde

// *No hay negros en el Tibet* (Podcast)

// *Qué hace un negro como tú en un sitio como este* (2021) Moha Gerehou

// TED Talk (2016) *¿Qué es "interseccionalidad"?* Gaztelaniazko azpituluekin

// TV UNAM (2020) *¿Qué es el racismo?*

// Vigoko Unibertsitatea (2021). Hitzaldia: *Mainty, una guía didáctica antirracista creada a partir de la experiencia*

// *Vamos a hablar de racismo: una guía para entendernos* (2018) Ijeoma Oluo

// *Ser mujer negra en España* (2018) Desirée Bela-Lobedde

BIBLIOGRAFIA

// Giza Eskubideen eta Botere Publikoen UNESCO katedra eta Euskal Herriko Unibertsitatea (UPV/EHU)(2023) Euskadiko gorroto-gertakariei buruzko 2023ko txostena

// Arraza edo Etnia Diskriminazioa Ezabatzeko Kontseilua (CEDRE)(2020) Percepción de la discriminación por origen racial o étnico por parte de sus potenciales víctimas en 2020

// SOS Arrazakeriaren Federazioa (2022) Executive summary. Annual report on racism in the Spanish State

// Otras Voces en Educación (2017) Unicef advierte a España de que demasiados estudiantes se quedan fuera del sistema

// Revista Educación. Costa Ricako unibertsitatea (2020) Realidades y desafíos de la educación intercultural bilingüe y la interculturalidad: el caso de las personas afrocostarricenses

// SOS Racisme per la Igualtat de Drets (2023) SOS Racismo denuncia casos de discriminación de docentes a niños migrantes

// Madrilgo SOS Arrazakeria (2022) Ikerketa-txostena. Aprendiendo racismo estructural en libros de texto

